

ГЛАВА 5
ПРАВИЛА И ЗАКОН

Основно ниво

Основи на заедничко живеење

5.1 Зошто ни се потребни правила и закони?

Какви правила се потребни за учење, живеење и играње заедно во училиштето?

5.2 Што ќе се случи ако...?

Непридржувањето кон правилата има последици

5.3 Нашите нови училишни правила

Создавање на заеднички договор

5.4 Кампања за нашите нови училишни правила

Евалуација на новите правила и нивно презентирање

Глава 5: Основен концепт- “Правила и закони” (за основно ниво)

Основни информации за наставниците: договор за поставување на демократски принципи- нашите нови училишни правила

Во последните години, се води дискусија во врска со демократските принципи. Според денешните сфаќања, што е демократија? Дали постојат добри и лоши демократии? Дали е доволно ако една држава има демократско уредување? Многу групи и партии се нарекуваат демократски и го вклучуваат зборот “демократија” во своето име. Што покажува тоа? Што им значи тоа на членовите на тие групи?

Во принцип, јасно е дека демократијата не може да биде наметната. Демократијата бара постоење на правна рамка, устав и различни видови на договори за да може да функционира. Таа ќе биде ефективна само ако се почувствува потреба граѓаните учествуваат во своето општество. Учествувањето може да биде на најразличен начин и во различни сфери; исто така тоа се прави различно во различни држави. Во принцип, демократијата значи дека луѓето треба да ги создаваат правилата според кои сакаат да живеат. Во идеална средина, во тие процеси учествуваат колку што е можно повеќе луѓе. Што сакаме да регулираме? Кој треба да се придржува до овие правила? Зошто ни е потребно ова или она правило? Како ќе се однесуваме кон непочитувањето на правилата и законите?

Во оваа глава, учениците не само што учат за најважните принципи на демократијата, туку исто така им се дава практично искуство во демократијата. Искуството покажува дека учениците стануваат повеќе свесни и повеќе одговорни ако се интегрирани во процесот на донесување на одлуки. Група на луѓе кои живеат заедно и кои поминуваат време заедно создаваат правила кои го регулираат заедничкото живеење. Децата и адолесцентите најголем дел од времето заедно го поминуваат во училиште. Во оваа глава станува јасно дека училиштето е место каде луѓе со различни потреби “живеат” и учат заедно, и дека ова заедничко живеење мора да биде на некој начин регулирано. Конфликтите - кои се сосема нормални - мора да бидат разрешени и интересите на малцинствата мора да бидат застапени.

Демократијата најчесто се поистоветува со идејата каде секој може да прави што сака. Поединците се залагаат за своите права затоа што тоа е нивниот концепт за слобода. Таков вид на концепт не се совпаѓа со принципот на демократија. Демократијата се базира на идејата дека правилата и законите се направени со помош на процесите на вклученост, кои се транспарентни за секој. Овие правила и закони исто така можат да бидат променети. Овие принципи се тема на следната глава.

Целта на образованието за демократско општество и човекови права е да го поддржи развојот на компетенциите во овие подрачја. Оваа глава го има следниот компетенциски профил:

Компетенции во...		
Политичка анализа и суд	Употреба на методи	Донесување на политички одлуки и дејствување
**	*	***

Активности

Во оваа лекција можат да се користат различни активности за поддршка на учениците. Наставникот мора да одлучи дали сите или само неколку ученици имаат потребна дополнителна подготовка за да можат да работат со овие Активности.

- Пребарување во библиотека
- Пребарување на Интернет
- Повеќе интервјуа и анкети
- Интерпретирање на слики
- Мисловни мапи
- Повеќе на постери
- Одржување на изложби
- Планирање и правење презентации
- Подготвување фолии за графоскоп или Power Point презентации
- Пишување написи за во весник
- Драматизација
- Учество во дебати

Глава 5: Закони и правила

Основата на заедничкото живеење

Договор за основите на демократските принципи- нашите нови училишни правила

Наслов на лекција	Цели на учењето	Задачи на ученикот	Ресурси	Методи
Лекција 1: Зошто ни се потребни правила и закони?	Учениците размислуваат за своите лични ставови и верувања во однос на постоечките правила. Дискутираат за важноста од постоење на правилата за заедничко живеење и работење. Развиваат разбирање за потребата од правилата.	Учениците учествуваат во симулација на игра и го искусуваат функционирањето на правилата. Праваат листа со идеи за важноста на правилата и ја споделуваат. Учениците ги поврзуваат училишните правила со своите права и одговорности во училиштето.	Меки топчиња, flipchart, пенкала, материјали за учениците, листа со училишните правила.	Групна работа, пленарна дискусија, работа во парови.
Лекција 2: Што ќе се случи ако...?	Учениците дискутираат за последиците од кршење на правилата. Тие ги разгледуваат училишните правила во однос на принципите на еднаквост, фер односи, учество	Учениците играат игра со улоги во која училишните правила не се почитувани. Ги анализираат постоечките училишни правила и ги дискутираат и запишуваат вистинските и можните	Лепенки, пенкала, flipchart, листа со училишните правила за секоја група, верзија од училишните правила напишани со големи букви на таблата или	Играње улоги во групи, пленарна дискусија, групна работа.

	и почит.	последници од нивното непочитување. Тие покажуваат што е тоа што би сакале да го променат во училишните правила, зошто би го променале тоа и како.	на flipchart-от.	
Лекција 3: Нашите нови училишни правила	Учениците учат како да направат еден општ сет од правила кој ќе биде обврзувачки за сите во училиштето. Тие разговараат за реални начини за интегрирање на тие правила во секојдневието на училиштето.	Учениците прават договор за правилата кои се прифатени од страна на мнозинството и дискутираат и разгледуваат можности за интегрирање на гледиштата на малцинството.	Flipchart, пенкала, картички за гласање, листа со училишните правила на таблата или flipchart-от, ливчиња хартија.	Работа во групи, пленарна дискусија.
Лекција 4: Капмања за нашите нови училишни правила	Учениците ја разбираат важноста на критериумите за добри закони. Учат како да направат кампања за новите правила.	Учениците собираат различни критериуми за правење на добри правила. Ги тестираат новите правила според овие критериуми. Го прават конечниот	Flipchart, материјали за учениците, пенкала, копии од договорот за другите одделенија, резултати од активноста Бура на идеа од	Работа во парови, пленарна дискусија, презентација пред другите одделенија.

		договор и го потпишуваат. Го презентираат пред другите одделенија во училиштето.	првиот час.	
--	--	--	-------------	--

Час/лекција 1

Зошто ни требаат правила и закони?

Какви видови на правила се потребни за учење, живеење и играње заедно во училиштето?

Цели на учењето	Учениците размислуваат за своите лични ставови и верувања во однос на постоечките правила. Дискутираат за важноста од постоење на правилата за заедничко живеење и работење. Развиваат разбирање за потребата од правилата.
Задачи на учениците	Учениците учествуваат во симулација на игра и го искусуваат функционирањето на правилата. Прават листа со идеи за важноста на правилата и ја споделуваат. Учениците ги поврзуваат училишните правила со своите права и одговорности во училиштето.
Ресурси	Меки топчиња, flipchart, пенкала, материјали за учениците, листа со училишните правила.
Методи	Групна работа, пленарна дискусија, работа во парови.

Опис на часот

Одделението ја игра играта “Погоди кои се моите правила”. Наставникот ги дели учениците во две групи и им објаснува на учениците дека ќе играат игра и дека мора да ги погодат правилата на игра.

Објаснување:

- Секоја група може да постигне поен со пропуштање на топката низ простор означен на оценувачкиот крај;
- Само наставникот ги знае правилата;
- Наставникот нема да ги објасни правилата и учениците не смеат да прашуваат кои се правилата;
- Кога ќе прекршат некое правило, учениците треба да седнат;
- Целта на играта е учениците да постигнат поен без да прекршат правило;

- Задачата на учениците е да дознаат кои се правилата без да ги прекршат.

Правилата се:

- Секој може да ја игра играта;
- Само момчиња може да ја удираат топката;
- Учениците на чии имињата им започнуваат на буквата А немаат право да играат;
- Никој не смее да мрда со топката;
- Дозволено е насилство.

За време на првите две минути од играта, таа се игра само со помош на првите две правила. Потоа, наставникот ги става во сила и другите правила и целата игра трае пет минути.

Откако ќе заврши играта, наставникот ги собира учениците на едно место и со нив го дискутира следното:

- Што мислиш за играта? Дали беше добра? Лоша? Фер?
- Како знаеше дека постојат правила?
- Како се чувствуваше заради тоа што не ги знаеше правилата на игра?

Наставникот ги воведува учениците во активност Бура на идеи и ги запишува нивните одговори на таблата или на flipchart-от. Најважното прашање е: „Зошто ни се потребни правила во едно училиште?“ Во зависност од одговорите на учениците, наставникот може да напише нешто на таблата или flipchart-от. Најглавните критериуми во однос на “еднаквост”, “учествување”, “фер односи” и “почит” треба да бидат напишани на таблата на крајот на сесијата. Наставникот ги чува одговорите од активността Бура на идеи кои ќе бидат употребени за време на четвртиот час од оваа глава.

Правила во училиштето може да има само ако учениците имаат права и одговорности. Учениците добиваат задача да направат листа на нивните права и одговорности во училиштето и потоа да ги поврзат со училишните правила. Учениците работат во парови и ги запишуваат своите права, одговорности и правила на материјалите за учениците - хартија. Ги поставуваат своите материјали на табла или на flipchart-от.

Откако ќе се постават сите материјали, сите ученици ќе можат да ги видат и ќе може да им поставуваат прашања на своите соученици.

Час/лекција 2

Што ќе се случи ако...?

Непридржувањето кон правилата има последици

Цели на учењето	Учениците дискутираат за последиците од кршење на правилата. Тие ги разгледуваат училишните правила во однос на принципите на еднаквост, фер однос, учество и почит.
Задачи на учениците	Учениците играат игра со улоги во која училишните правила не се почитувани. Ги анализираат постоечките училишни правила и ги дискутираат и запишуваат вистинските и можните последици од нивното непочитување. Тие покажуваат што е тоа што би сакале да го променат во училишните правила, зошто би го променале тоа и како.
Ресурси	Лепенки, пенкала, flipchart, листа со училишните правила за секоја група, верзија од училишните правила напишани со големи букви на таблата или на flipchart-от.
Методи	Играње улоги во групи, пленарна дискусија, групна работа.

Опис на часот

Учениците формираат групи од по четири ученици. Изведуваат ситуации во кои училишните правила се прекршени. Групите разговараат за правилата пред да почнат да глумат. Ситуациите во кои би глумеле можат да бидат:

- Играње фудбал;
- Несоодветно однесување во училницата;
- Играње на компјутерски игри;
- Несоодветно однесување на училишното игралиште;
- Зборување за време на часот;

- Тепање со соученици, итн.

За секое прекршено правило, учениците забележуваат и запишуваат кои се последиците или - ако нема- можните последици. Групите потоа ги разгледуваат своите белешки и се враќаат на пленарната дискусија.

На пленарната дискусија, се разгледуваат следните прашања:

- Како правилата ги поддржуваат нашите права и одговорности и ни помагаат да живееме заеднички безбедно, правилно и добро?
- Зошто ни се потребни правила?
- Како сите би знаеле кои се правилата?
- Дали правилата се фер за сите?
- Дали има ситуации кога правилата се променуваат?
- Кој треба да ги прави правилата и зошто?
- Што ќе се случи ако не ги почитуваме правилата?

После дискусијата, учениците се враќаат во своите четворочлени групи. Разговараат дали сакаат да променат нешто во постоечките правила на училиштето. Доаѓаат до заклучок како група и кажуваат кои промени сакаат да ги направат со додавање на нивниот предлог на таблата или на flipchart-от на верзијата на училишни правила.

Час/лекција 3

Нашите нови училишни правила

Создавање на заеднички договор

Цели на учењето	Учениците учат како да направат еден општ збир од правила кој ќе биде обврзувачки за сите во училиштето. Тие разговараат за реални начини со кои би можеле да ги интегрираат тие правила во секојдневието на училиштето.
Задачи на учениците	Учениците прават договор за правилата кои се прифатени од страна на мнозинството и дискутираат и разгледуваат можности за интегрирање на гледиштата на малцинството.
Ресурси	Flipchart, пенкала, картички за гласање, листа со училишните правила на таблата или flipchart-от, ливчиња хартија.
Методи	Работа во групи, пленарна дискусија.

Опис на часот

Учениците седат во круг пред таблата или flipchart-от на кои се напишани училишните правила со големи букви. Освен тоа на таблата стојат и лепенките на кои пишува што секоја група би сакала да промени во училишните правила . Наставникот започнува дискусија.

- Што мислат учениците за предложените промени?
- Дали се согласуваат со предлозите?
- Колку се согласуваат? Дали се мнозинство?
- Што се случува со малцинството? Дали може да се направи компромис?

Учениците се враќаат во четворчлените групи. Работат на едно правило кое ќе се промени и се обидуваат да го преформулираат. Го пишуваат на парче хартија и го лепат на таблата или на flipchart-от.

Откако сите предлози ќе се истакнат на таблата или на flipchart-от, учениците треба да гласаат. Сите ученици имаат свои картички за гласање. Наставникот го чита секое правило. Учениците ги користат своите картички, притоа искажувајќи го нивното одобрување, одбивање или воздржување.

Она што не е прифатено од мнозинството повторно се дискутира.

На крајот на овој процес, новите училишни правила се запишуваат на лист хартија.

Час/лекција 4

Кампања за нашите нови училишни правила

Евалуација на новите правила и нивно презентирање

Цели на учењето	Учениците ја разбираат важноста на критериумите за добри закони. Учат како да направат кампања за новите правила.
Задачи на учениците	Учениците собираат различни критериуми за создавањена добри правила. Ги тестираат новите правила според овие критериуми. Го прават конечниот договор и го потпишуваат. Го презентираат пред другите одделенија во училиштето.
Ресурси	Flipchart, материјали за учениците, пенкала, копии од договорот за другите одделенија, резултати од активноста Бура на идеи од првиот час.
Методи	Работа во парови, пленарна дискусија, презентација пред другите одделенија.

Опис на часот

Наставникот ги презентира резултатите од активноста „Бура на идеи“ од првиот час (критериуми за правила). Учениците добиваат задача да ги тестираат новите училишни правила според овие критериуми. Учениците работат во парови и ги пополнуваат материјалите за ученици кои се наменети за нив.

Учениците се враќаат на пленарната дискусија и ги презентираат резултатите од својата анализа. Дали има големи промени во училишните правила? Ако има, и овие промени треба да бидат ставени во договорот.

Се прават копии од новите училишни правила за да се презентираат пред другите одделенија.

Наставникот ги дели учениците во групи од по четворица. Групите треба да одат во различни одделенија и да ги презентираат новите училишни правила.

Многу е важно на почетокот да се објасни целиот процес. Што треба да прават учениците во другите одделенија? Дали тие треба да ги евалуираат новите училишни правила? Што понатаму?

Групите ги презентираат новите училишни правила, со тоа што ќе ги наведат причините зошто се променети старите правила. Потоа одат во другите одделенија и презентираат.

По презентациите, се прави краток разговор на пленарна сесија.